

УДК 330.15:56(043.3)

Т. В. Ревко,

к. е. н., доцент, Державний інститут управління та економіки водних ресурсів, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ У ВОДНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У науковій статті досліджується досвід інвестиційно-інноваційного розвитку водогосподарських підприємств та його інституційне забезпечення з метою удосконалення залучення водних ресурсів у господарський оборот. Для техніко-технологічного оновлення виробничої бази галузі запропоновано утворити державну акціонерну компанію.

In a scientific article examines the experience of investment and innovative development of water management business and its institutional capacity to improve the attraction of water resources in the economic circuit. For technical and technological renovation of production facilities to create branch the state joint-stock company.

Ключові слова: водне господарство, інноваційно-інвестиційний розвиток, інституційний механізм, кластери, акціонерна компанія, конкуренція, законодавство ЄС.

ВСТУП

Для того, щоб забезпечити поступальний сталий розвиток суспільства, необхідно належним чином дбати про навколишнє природне середовище та раціонально використовувати природні ресурси. Потрібно усвідомлювати, що водні ресурси — це не лише основа життя, це і є саме життя. Тобто від якості та кількості водних ресурсів залежить наше майбутнє. Серед країн Європи Україна є найменш забезпеченою водними ресурсами, тому про них необхідно дбати. Основною передумовою раціонального водокористування, на нашу думку, виступає рівень використання досягнень науково-технічного прогресу в галузі водного господарства. На сьогодні проблеми раціонального водокористування також актуалізуються через підвищення сонячної активності та зміну клімату.

Отже, з певністю можемо стверджувати, що у зв'язку із актуалізацією екологічних проблем охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування суттєвої правової та фінансової підтримки потребує водне господарство нашої країни.

Загальнодержавною Програмою розвитку водного господарства [1] передбачено удосконалення законо-

давчої та іншої нормативно-правової бази для впровадження державної політики у сфері використання водних ресурсів.

Для ефективного виконання функцій держави водогосподарсько-меліоративний комплекс повинен бути ефективним насамперед за фінансово-економічними показниками. Для забезпечення реалізації програми розробляються та приймаються нормативно-правові акти з питань:

— удосконалення тарифної політики щодо плати за водні ресурси, визначення механізмів погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування, лімітів забору води, безповоротного водокористування і скиду забруднювальних речовин у водні об'єкти з урахуванням їх ресурсної і відновлювальної спроможності;

— порядку ведення державного водного кадастру та впровадження місцевих (у тому числі басейнових) кадастрів природних ресурсів, а також гідроекологічного моніторингу і моніторингу технічного стану водогосподарських систем і гідротехнічних споруд тощо.

Сьогодні наукою дослідження відбуваються навколо вирішення проблем сталого інноваційно-інвестиційного розвитку водного господарства за рахунок коштів держави, ресурсів

регіонів та приватного бізнесу. Існуючі наукові напрацювання мають за мету підвищення ефективності державного управління водними ресурсами, їх використання, охорони та відтворення. Вчені надають пропозиції з удосконалення Водного кодексу України, нормативно-правових актів з проблем екологічно безпечно-го інноваційно-інвестиційного розвитку водного господарства, інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, адаптації водного законодавства до законодавства Європейського Союзу тощо. [2]

Зокрема, інституційним механізмом діяльності водогосподарсько-меліоративного комплексу займається Голян В.А., який вказує на "... правову невпорядкованість відносин власності на об'єкти водного фонду, особливо щодо формування комунального сектора використання водних ресурсів місцевого значення, відсутністю досконалої інструментальної бази роздержавлення окремих водогосподарських споруд, розпорошеністю та дуальним характером функцій природоохоронних контролюючих органів". Автор наголошує на необхідності інституційних перетворень у сфері водного господарства. Зокрема, передбачається створення умов економічного розвитку підприємств різних форм власності, приватизація, корпоратизація, недопущення ліквідації підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, ліквідація неперспективних державних підприємств тощо. Також передбачена комерціалізація водогосподарської діяльності. Серед проблем виділено відсутність інституційних передумов повноцінного законодавчого оформлення приватної та комунальної форм власності на водні ресурси, а також монопольне становище державних водогосподарських підприємств на ринку водогосподарських послуг, що гальмує приватну ініціативу в цій сфері.

Серед основних завдань реформування відносин власності на водні ресурси автором виділено розробку і реалізацію програми роздержавлення водного потенціалу та вироблення стратегії регулювання відносин між суб'єктами різних форм власності з питань водокористування та поліпшення приватизації. У процесі роздержавлення важливо відзначити склад і структуру водних ресурсів, які належать до державної, муніципальної, колективної (акціонерної) та приватної власності, й виділити фонд води, що підлягає приватизації.

В аспекті раціонального природокористування вчений визначив механізм приватизації водних ресурсів, який реалізовуватиметься через аукціони, систему конкурсів та укладення прямих угод між фондом і водокористувачами. Зазначається, що можливий обернений процес націо-

налізації раніше переданих у приватну власність водних ресурсів шляхом передачі їх державним або регіональним суб'єктам управління [3].

Вчений Самоїленко Б.В. приділяє увагу кластерам як ефективній формі інвестиційно-інноваційного розвитку регіональних водогосподарських комплексів. Науковець наголошує, що кластери дозволяють консолідувати зусилля підприємницьких структур, фінансово-кредитних установ та органів місцевої влади щодо реалізації стратегічно важливих для регіону інвестиційно-інноваційних проєктів. Вказується, що особливо цікавим є досвід утворення кластерів у галузі господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу. Адже неприпустимою є можливість формувати капітали за рахунок виснажливого природокористування. Таку ідею підтримують Хвесик М.А., Голян В.А., Соколов А.І. На підтримку своїх переконань науковці наводять такий аргумент: "без поєднання зусиль місцевих органів влади, басейнових управлінь та водогосподарських підприємств досягти значних результатів щодо підвищення ефективності залучення водних ресурсів у господарський оборот надто проблематично".

Вчені наголошують на тому, що формування водогосподарських кластерів зумовлене необхідністю пошуку джерел і засобів інвестиційно-інноваційного оновлення матеріально-технічної бази та інфраструктури водного господарства. Значний позитив цього виду об'єднань полягає в тому, що забезпечується узгодження основних завдань, пов'язаних з розширенням сфери водогосподарського бізнесу та активізацією роботи щодо диверсифікації джерел фінансового забезпечення реалізації водогосподарських та водоохоронних проєктів. Переваги отримують усі основні учасники водогосподарського кластера: органи місцевої влади, водогосподарські підприємства, басейнові управління та фінансово-кредитні організації. Отримання вказаних вище переваг буде можливим, якщо методично будуть створюватися інституційні передумови формування водогосподарських кластерів, в першу чергу, щодо підтримки проривних інноваційних проєктів, переліку платних водогосподарських послуг та створення системи громадського контролю за раціональним використанням природних водних об'єктів.

Акцентується увага на тому, що модифікації водогосподарських кластерів мають перебувати в прямій залежності від галузевої та територіальної специфіки регіональних водогосподарських комплексів (промислові, прикордонні, аграрні регіони). Залежно від типу регіону має формуватися склад керівних органів та учасників даного об'єднання. До складу водогосподарських кластерів

промислових регіонів мають увійти підприємства, що виробляють водоочисне та водорегулююче обладнання, а також структури, що усуватимуть наслідки техногенного підтоплення територій та неефективного використання шахтних та кар'єрних вод. Основним завданням водогосподарських кластерів прикордонних регіонів має стати узгодження політики з сусідніми державами щодо природоохоронної діяльності в басейнах транскордонних річок. Водогосподарські кластери аграрних регіонів мають включати виробників та постачальників сучасної дощувальної техніки, а також підприємства з ремонту гідромеліоративних систем на осушених та зрошуваних землях.

Наголошується, що кластеризація виступає однією з найбільш характерних рис глобалізованої економіки. Значається, що традиційні відносини між інститутами влади та підприємницькими структурами вже не справляються з максимальною ефективністю, тому формування кластерів має забезпечувати нову якість у цій сфері економічних відносин. Регіональні водогосподарські комплекси мають бути трансформовані у водогосподарські кластери, щоб забезпечити капіталізацію водної складової продуктивних сил та прискорити реалізацію проривних водогосподарських і водоохоронних проєктів унаслідок консолідації фінансових та організаційних можливостей усіх зацікавлених сторін. Структура водогосподарських кластерів має бути не уніфікованою та стандартизованою, а враховувати рівень водозабезпеченості окремих регіонів та стан водопровідно-каналізаційного господарства. Створення водогосподарських кластерів — це дієвий крок щодо формування інститутів громадянського суспільства у сфері водних відносин та важлива детермінанта нарощення інвестиційно-інноваційного потенціалу господарського освоєння природних водних об'єктів і відтворення водоохоронної інфраструктури. [4]

Отже, у науковому колі вчених-водників панує думка, що матеріально-технічна база водогосподарсько-меліоративного комплексу надто застаріла, а інвестицій надто мало, щоб говорити про значні структурні зрушення з її удосконалення, заміни, модернізації, ремонту тощо. Це виступає основою для подальших наукових досліджень в цьому напрямі.

Сьогодні протиставлення державного і приватного секторів одне одному, що пов'язано зі зміною підходу до державного підприємництва, підвищенням значимості фінансових результатів його роботи, уже не відповідають духу часу. Ставиться завдання захоочувати співробітництво обох секторів змішаної економіки не тільки усередині окремих країн, але і на рівні Європейського співтовариства, це сприяє встановленню державою прозорих "правил гри"

підприємницької діяльності, частковому роздержавленню, яке веде до створення змішаних форм власності [5].

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На нашу думку, сьогодні необхідно здійснити принципово нову структурну реформу в галузі водного господарства з метою забезпечення його економічної ефективності.

Дієвим шляхом розвитку є створення акціонерної компанії. Метод акціонування державних підприємств сприяє залученню додаткових ресурсів для здійснення техніко-технологічного розвитку, переозброєння і реконструкції виробничої бази. Особливо доцільний такий шлях розвитку для бюджетних неприбуткових організацій, якими є водогосподарські підприємства. Оптимальним варіантом є акціонерна компанія з контрольним пакетом акцій держави. Основною причиною таких змін виступає неоптимальність структури інвестиційних ресурсів. Сьогодні законодавчим явищем у водному господарстві є той факт, що спеціальний фонд — це основне джерело інвестицій [6].

Основною методологічною базою проведеного дослідження виступають методи системного аналізу та синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Існує декілька варіантів розвитку водогосподарсько-меліоративного комплексу [7].

Перший варіант передбачає впровадження механізму державного впливу на розвиток галузі водного господарства, що прискорить трансформаційні процеси, однак через недостатній рівень бюджетного фінансування не є оптимальним.

Другий варіант передбачає лібералізацію економічних відносин, що сприятиме трансформаційним процесам і забезпечить розвиток галузі водного господарства, однак не має достатніх правових підстав, зокрема для інноваційного розвитку, та не дасть змоги досягти позитивних результатів у короткій строк.

Третій, оптимальний варіант, передбачає системну реалізацію державної політики в галузі водного господарства, використання ресурсів держави, регіонів та приватного бізнесу з метою інноваційно-інвестиційного розвитку галузі, що дасть можливість значно підвищити ефективність державного управління водними ресурсами.

На основі третього варіанта пропонуємо реформу відносин власності у водному господарстві держави. Для початку необхідно визначитися з оптимальним варіантом розвитку. Існують наступні сценарії:

Перший — це продаж підприємства як цілісного майнового комплексу. Для водогосподарських організацій такий сценарій сумнівний, адже

вони мають стратегічне значення для національної безпеки держави.

Другий — це продаж контрольного пакета акцій (не менше 50 відсотків плюс 1 акція). Аналогічно першій можливості цей варіант неприйнятний тому, що контрольний пакет акцій повинен знаходитися у володінні держави.

Третій — це продаж пакета акцій, що залишається при збереженні в державній власності контрольного пакета акцій (не менше 50 відсотків плюс 1 акція). Цей варіант розвитку є оптимальним. За його прийняття у приватних структур буде достатньо повноважень та зацікавленості для ефективної роботи, а для держави це означає зменшення бюджетного фінансування та належний розвиток та процвітання галузі.

Четвертий — це продаж повного пакета акцій підприємства. Цей варіант виключений і розгляду не підлягає.

П'ятий — це функціонування підприємства в державній власності при збереженні тенденцій, що склалися. Водне господарства знаходилося і знаходиться в складних умовах нестачі бюджетного фінансування, а отже і погіршення інших показників його діяльності. Таким чином, пропозиція реформи є абсолютно доцільною.

Шостий — це функціонування підприємства в державній власності при реалізації розробленого ним бізнес-плану розвитку. Бізнес-план для бюджетної організації — це категорія не коректна. Тому нами пропонується категорія "план розвитку". Останнім часом за таким сценарієм працює ціла галузь проте умови постійно ускладнюються а проблеми накопичуються. І врешті-решт доведеться прийняти більш кардинальні кроки для їх вирішення та ефективного функціонування.

Сьомий — це функціонування підприємства в державній власності (чи частковому продажу неkontrolного пакета акцій) при формуванні за його участю об'єднань підприємств (їх інтеграції). Такий сценарій є перспективним, тому що водогосподарської організації значною мірою визначають рівень розвитку галузей національної економіки та позиції держави на міжнародному ринку. Це виглядатиме як державно-приватне партнерство для вирішення екологічних та техногенних проблем охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування. Ефект матиме винятково екологічний характер завдяки значному поширенню інноваційних продуктів науково-технічного прогресу.

Зазначені процеси прямо впливають на національну економічну безпеку. Вона проявляється на рівні самого підприємства, галузі, регіону, національної економіки, міждержавному рівні. Водогосподарські організації, отримавши фінансову підтримку,

набагато ефективніше виконуватимуть покладені на них державні завдання, а отже і забезпечуватимуть інші позиції на різних рівнях управління національного економікою. Повною мірою буде забезпечена макро-економічна безпека країни, адже зменшиться бюджетний тягар — водогосподарські організації будуть більш фінансово самостійними та незалежними. Найбільшою мірою проявиться продовольча безпека розвитку України, основним поштовхом до досягнення якої стане відновлення всього потенціалу меліорації.

Процеси реформування власності водогосподарських організацій сприятимуть еколого-безпечному розвитку всього водного господарства. А саме: забезпечуватиметься економічна, фінансова, екологічна, інвестиційна, науково-технологічна, міжнародна, енергетична, соціальна та виробнича безпеки.

Фінансово-економічна безпека проявлятиметься в тому, що зникне або ж зменшиться залежність від бюджетного фінансування. Галузь почне працювати на рівних умовах з бізнесом та єдиних засадах ринкової економіки. Кращою буде мотивація до праці висококваліфікованих працівників, що сприятиме зменшенню плінності кадрів.

Екологічна безпека відобразиться у значному поширенні системи страхування від настання екологічно небезпечних подій.

Інвестиційна безпека забезпечуватиметься зростанням обсягів державних та приватних інвестицій (капіталовкладень).

Науково-технологічна безпека полягатиме у кращій мотивації науково-технічних працівників, покращенні фінансових можливостей, у впровадженні розроблених інновацій, зростатиме винахідницька активність наукових працівників та активність створення нової техніки. Відбуватиметься більш інтенсивно обмін досвідом з передовими країнами світу в галузі науково-технічного прогресу. Зросте частка впроваджених об'єктів промислової власності інноваційного характеру до зареєстрованих. Наукова діяльність матиме більш технічно прикладну природу.

Стосовно міжнародної безпеки, то зростатиме активність участі у міжнародних проектах та ефективність їх виконання, зацікавленість у співпраці, забезпечуватиметься її комплексність та багатоаспектність. Витримуватиметься системний підхід, у результаті чого зменшаться ризики настання стихійних явищ та обсяги збитків. Суттєвого поліпшення зазнає система протипаводкового управління та водно-екологічна ситуація на транскордонних об'єктах.

Енергетична безпека полягатиме у кращій диверсифікації вибору видів паливно-енергетичних ресурсів і зменшенні залежності від одного домінуючого.

Соціальна безпека забезпечуватиметься у зростанні середньої заробітної плати та пенсії, зростанні частки найбільш забезпечених працівників, зменшенні частки витрат на харчування, зменшенні плінності кадрів, зростанні забезпеченості власним житлом, зменшенні кількості професійних захворювань, зростанні освіченості, збільшенні кількості студентів водогосподарських спеціальностей тощо.

Виробнича безпека проявлятиметься у зростанні виробничого потенціалу. Йдеться, насамперед, про придбання та модернізацію, ремонт основних засобів і їх оптимальне завантаження.

Реальний розвиток водного господарства зазнає суттєвого прискорення.

Стосовно водогосподарських організацій, які мають стратегічне значення для національної економіки і безпеки держави, сам факт суттєвого поліпшення показників ефективності функціонування (наприклад, запобігання його деградації) нами розглядається як позитивний вплив на стан економічної безпеки держави, окремого регіону та в цілому галузі.

Вплив зміни форми власності водогосподарських організацій на соціально-економічний розвиток регіону розглядається з позиції вирішення еколого-економічних проблем. Оцінку впливу необхідно здійснювати, в першу чергу, з урахуванням бюджетної доцільності та виявлення достатніх або ж рівнозначних джерел фінансування.

На рівні водогосподарської галузі обов'язково мають враховуватися стратегічні наслідки порушення існуючої єдиної цілісної системи водогосподарсько-меліоративного комплексу.

При здійсненні зазначених процесів існують відповідні ризики. Тому необхідно передбачити заходи щодо запобігання їх настанню.

Ризики полягають у [8]:

1) недоотриманні надходжень до бюджету в зв'язку із заниженням вартості продажу об'єкта;

2) незабезпеченні покупцем передбачених договором купівлі-продажу зобов'язань щодо ефективного функціонування підприємства чи їх виконання протягом строку його дії;

3) здійсненні покупцем заходів із функціонування підприємства, що негативно впливають на стан економічної безпеки держави за межами строку дії договору купівлі-продажу, зокрема деградації підприємства як прояву недобросовісної конкуренції, втрати для держави "точок зростання" чи необхідності здійснення компенсаційних заходів;

4) прояву випадків зловживання покупцем монопольним становищем підприємства тощо.

Для запобігання прояву зазначених можливих ризиків при привати-

зації та подальшому функціонуванні підприємств визначають комплекс відповідних положень, які повинні бути дотримані при приватизації підприємств, зокрема [8]:

1) чітке визначення кола потенційних учасників продажу, вимоги щодо них та надання відповідної інформації;

2) забезпечення публічності й прозорості щодо процесу приватизації підприємств;

3) чітке визначення переліку виключних умов, у разі невиконання яких договір купівлі-продажу може бути в установленому порядку розірвано або визнано недійсним;

4) удосконалення системи державного регулювання, особливо стосовно монополізованих ринків;

5) законодавче та нормативно-інструктивне врегулювання питань раціоналізації розмірів державного сектора;

6) запровадження індивідуального моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємств, що розглядаються, а також відповідних їх кіл за видами економічної діяльності.

Показник ефективності реформування водогосподарсько-меліоративного комплексу визначається цілою низкою показників, які відрізняються за регіональними ознаками. Наприклад, для східної частини актуальними є проблеми забруднення, для західної — проблеми повеней та паводків, для південної — зрошення, для північної — осушення. Вирішувати будуть проблеми при проведенні реформи порівняно з існуючим станом будуть основою для прийняття рішення про доцільність зазначених змін. Остаточним показником є еколого-економічна та соціальна безпека розвитку України в процесі реформування власності у водному господарстві.

Водогосподарські організації сьогодні мають достатньо ознак домінування на ринку. Тому з метою забезпечення сприятливого конкурентного середовища слід враховувати такі вимоги [8]:

1) прийняття рішення про зміну форми власності того чи іншого підприємства не може привести до досягнення, припинення або посилення монопольного становища на ринку товарів та послуг, а висновок про монополізацію ринку товарів може бути зроблено лише в процесі продажу майна відповідних суб'єктів господарювання після визначення потенційних покупців;

2) питання монополізації ринку слід регулювати з урахуванням положень статей 10 і 25 Закону України "Про захист економічної конкуренції", що передбачають можливість дозволу Кабінетом Міністрів України концентрації, на які Антимонопольним комітетом не було надано дозволу, якщо:

2.1) позитивний ефект для суспільних інтересів переважає негативні наслідки обмеження конкуренції;

2.2) обмеження конкуренції не

становить загрози системі ринкової економіки;

3) викремлення об'єктів загального користування зі складу цілісного майнового комплексу, що підлягає приватизації, для надання можливості щодо його використання іншими суб'єктами господарювання;

4) обмеження участі в приватизації потенційних покупців — суб'єктів господарювання, державна частка в статутному фонді яких перевищує 25 відсотків. Для водогосподарських організацій, на нашу думку, ця норма не є суттєвою і її абсолютне виконання не є принциповим.

При розгляді приватизації також особливу увагу слід приділити таким питанням [8]:

1) вплив приватизації підприємства на стан зайнятості на підприємстві та в регіоні;

2) визначення вимог щодо створення додаткових робочих місць, збереження на балансі підприємства (чи часткового фінансування) об'єктів соціальної інфраструктури чи їх додаткового будівництва;

3) часткове фінансування за рахунок покупця витрат на працевлаштування та перенавчання працівників, що будуть вивільнені;

4) умови зростання оплати праці працівників на підприємстві та його загальний фонд оплати праці.

ВИСНОВКИ

Забезпечити дбайливе ставлення до води можна лише за допомогою ринкових методів регулювання економічних процесів. Ринкова економіка передбачає ведення господарської діяльності на конкурентних засадах. Водне господарство є природним монополістом і водночас має дуже велику кількість проблем через нестачу фінансування. Тому нами запропоновано реорганізацію — утворення акціонерної компанії з контрольним пакетом акцій у державній власності.

Варто відзначити, що такі дії відповідають адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу із збереженням екологічної рівноваги навколишнього природного середовища.

Адаптація законодавства здійснюється плановірно та поетапно. Україна зараз знаходиться на першому етапі з трьох існуючих. Теперішні завдання — це правова система, що забезпечуватиме стабільність розвитку суспільства, верховенство права, права людини та ефективне функціонування ринкової економіки. Подальша співпраця стосуватиметься допуску на свої ринки та інтеграції України до спільного ринку Європейського Союзу.

Кінцевою метою адаптації є підвищення рівня розвитку нашої країни та входження України на повноправних правах до складу викорозвинених країн світу. На порядку денному цього процесу стоять такі першочергові завдання, як підприємницька діяльність, захист конкуренції, банкрутство тощо.

В процесі співпраці надзвичайно важливо, що враховуються основні положення актів законодавства ЄС настільки, наскільки це доцільно для України з огляду на економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних правових норм, адаптованих до вимог законодавства ЄС [9].

Література:

1. Закон України "Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства" № 2988-III від 17 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 25. — С. 172 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2988-14>

2. Проект загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства на період до 2020 року від 14.09.2009 р.: розроблений на основі схваленої КМУ концепції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://civic.kmu.gov.ua/civic/control/uk/discussion/ovv/project?sessionid=C9C75CB718EF67696509738AC960A-2CC?project_id=116348

3. Голян В.А. Формування інституціонального механізму екологобалансованого водокористування / В.А. Голян // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 9. — С. 145—154.

4. Самойленко Б.В. Кластери як ефективна форма інвестиційно-інноваційного розвитку регіональних водогосподарських комплексів / Б.В. Самойленко // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 19. — С. 8—11.

5. Удовичька Є.А. Комерціалізація державних промислових підприємств: теорія і практика / Є.А. Удовичька // Економіка та держава. — 2006. — № 4. — С. 73—74.

6. Перекрест Т.В. Джерела та методи формування інвестиційних ресурсів на підприємствах / Т.В. Перекрест // Держава та регіони. — 2008. — № 1. — С. 127—130.

7. Концепція Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства на період до 2020 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 1029-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.yurist-online.com/laws/6610/>

8. Методичні рекомендації щодо прогнозування наслідків та оцінки впливу на стан економічної безпеки держави приватизації деяких категорій підприємств: затверджені наказом Міністерства економіки України № 518 від 29.05.2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=134732&cat_id=38738

9. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. № 1496. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1496-99-%EF>.
Стаття надійшла до редакції 18.06.2010 р.